

TELEKESY ISTVÁN PÜSPÖK SZEREPE AZ EGRI VÁR 1710. ÉVI FELADÁSÁBAN

Dr. SZÁNTÓ IMRE

Az egri vár — mint ismeretes — a török időkben a legnevezetesebb végvárok közé tartozott, Rákóczi korában pedig mind a Felső-Magyarországon, mind a Duna—Tisza közén folyó hadműveletek szempontjából elsőrangú stratégiai fontossággal bírt. A fejedelem Munkácson kívül legszívesebben Egerben tartózkodott és a várat De Riviére francia hadimérnök tervai szerint jól megerősítette. Rákóczi Ferenc Eger védelmi rendszerére vonatkozó, Bercsényi Miklóshoz küldött emlékiratában Eger várát különösen azért féltette, mert Vass Sándor parancsnokot „felettébb okos”-nak tartotta, s éppen azon gondolkodott, hogy valami ürügy alatt „kiigazítsa” őt a várból. Réthey Ferenc alparancsnokot pedig kétes jellemű embernek tartotta. A papok megzabolozására csak Szentpétery Imre dandárparancsnokot vélte alkalmasnak. Határozottan azt követelte, hogy a papokat ne fogadják be a várba „az egy vén püspökön (Telekesy Istvánon — Sz. I.) kívül,” kinek hűségében megbízott a fejedelem, sőt úgy tartotta, hogy éppen akkor „fordítaná elméjét az ártalomra”, mikor észrevenné, hogy gyanús szemmel nézik és kételkednek benne [1].

Vass Sándor brigadéros halála után Rákóczi 1709 áprilisában az egri várat, ezt a fontos stratégiai jelentőségű helyet, Perényi Miklós kezére bízta [2]. A fejedelemnek nyomós okai lehettek arra, hogy a papokat kitiltotta Egerből. De mikor a pestistől való félelmükben bebocsátásért könyörögtek, kinyitatta előttük a kapukat. Perényi várparancsnok azonban az Egerbe menekült világi papokat és szerzeteseket allandóan szemmel tartotta.

1710 szeptember 23-án elesett a szabadságharc legerősebb védőbástyája, Ersekújvár, s vele egész Nyugatmagyarország. A nyomasztó hirre a kurucok ellenállása még inkább meggyengült; az ellenség gyors ütemben nyomult előre. A szabadságharc a Kassa—Eger—Szolnok vonaltól keletre eső országrészbe szorult vissza. A kuruc hadsereg már nemcsak a támadó hadműveletekre, hanem az aktív védelemre is képzelenné vált. Rákóczi minden reményét a nemzetközi helyzet kedvező fordulatában, az orosz segítség megérkezésében vetette. A fejedelem a remélt orosz segítség megérkezéséig igen fontos szerepet szánt Szolnok és Eger várának. Szolnok feladata a délvidéki „rácok” megfékezése, Egernek pedig Felső-Magyarország, illetve az ország északkeleti részébe szo-

muló kurucság oltalmazása, s mindkettőnek a tiszai átjárás biztosítása lett volna [3]. Rákócziak az volt a haditerve, hogy odahagyván a mezőt, a lovas hadakat is a várakban, erősségekben csoportosítja, és lépésről-lépésre megvédelmezi azt a kis kuruc országrészt, amely már csak a Tiszától a Beszkyokig terjedt. Ennek végső bástyái Szolnok, Eger, Kassa és Munkács várai voltak.

Közben Cusani őrgróf lovassági tábornok megtámadta a Tisza-vonalat. De Viard hadosztálya a Boldva mentén és a Sajó völgyében gyorsan vonult előre. Perényi Miklós egyidejűleg értesítette Károlyi Sándort és Bercsényi Miklóst Eger körülzárásáról. Bercsényi azt tanácsolta neki, hogy a siroki és hajnászkői hajdúkat vigyék Egerbe. A császáriak azonban megakadályozták, hogy segítő csapatok jussanak be a várba. Wallis gróf német csapatai Hatvan felől úgy elárasztották Heves megyét, hogy a rendek az 1710 október 10-én tartott közgyűlésen behódoltak a császárnak és engedelmesen megfizették a kivetett hadisarcot [4].

A császári csapatoknak ez a gyors és váratlan támadása meghiúsította Rákóczi minden jól kigondolt haditervét, s lehetetlenné tette, hogy a tiszántúli hadakkal egyesülve Szolnok és Eger között kedvező védelmi állást foglaljon el. De Viard Miskolc tájékáról portyázó csapatokat küldött ki, hogy szükség esetén elvághassák a kuruc felmentő sereg útját. Cusani már a Tiszánál állott, hogy kieroszakolja az átkelest [5]. Az igen jól megerősített szolnoki várat Csajághy parancsnok alig néhány napi védelem után, október 17-én feladta a császáriaknak. Eger felmentése stratégiaileg nem volt többé kivihető.

Szolnok feladása után Eger védelmi jelentősége még fontosabbá vált a fejedelem és a szabadságharc számára. Rákóczi most, a végső erőfeszítések napjaiban nagyon számított Egerre; ragaszkodott minden áron való megtartásához. De hiába könyörgött Perényi Miklós várkapitány a fejedelemhez, Bercsényihez és Károlyihoz irt leveleiben, hogy küldjenek segítséget, kérésének már nem tudtak eleget tenni. A fejedelem tisztaban volt Eger veszélyeztetett helyzetével, de nem segíthetett rajta, mert már akkor az Eger felé vezető közlekedési vonalakat mindennütt elvágta az ellenség és megtörte a kurucok gyenge ellenállását. Károlyi Sándor Hajdúnánásnál, Eszterházy Antal Szerencs és Sárospatak környékén várakozó állást foglalt el [6].

Cusani a szolnoki olcsó és gyors siker után azonnal Eger felé fordult, míg másfelől Wallis gróf ezredes csapatai igyekeztek a vár ostromához. Perényi Miklós várkapitány jelentéséből tudjuk, hogy az ellenség főereje az előcsapatok megjelenését követő napokon, október 24-én érkezett a vár alá. Az Eger városi sereg, amolyan tessék-lássék csetepaté után, még aznap labanccá lett. A polgárság még ugyanazon a napon behódolt a császári csapatoknak. A hódolás céljából a ferencendi előljárárt, a plébánost és több szerzetest küldtek ki a császáriak táborába. Itt maga Telekesy István püspök vette kezébe a behódolás ügyét. Czobor Alfréd polgári történetíró 1929-ben ezzel kapcsolatban a következőket írja: „A behódolás ténye miatt tehát legkevésbé sem érheti gáncs a nehéz helyzetbe jutott várost. S ép kevéssé a Rákóczihoz kez-

dettől fogva súlyos viszonyok között is tántoríthatatlanul hű, de most a kényszerítő körülmények nyomása alatt legjobb kivezető utat kereső agg Telekesy István püspököt, akinek szükségképpen a polgársággal egyetértőleg kellett eljárnia s mint főpapnak, a császáriak jóakarátának megnyerése végett, a behódolás ügyét kezébe vennie” [7].

A polgári és klerikális történetírás igyekszik mentegezni, illetve eltusolni Telekesy püspöknek Eger feladásában játszott szerepét. Az erre vonatkozó okmányokat, — bár ismeretesek voltak előtte, — egyáltalán nem, vagy csak töredékesen közölte. Egyrészt figyelmen kívül hagyta De Viard, gróf Wallis Ferenc császári ezredes és gróf Croix császári tábornok bizonyoságleveleit Telekesy István püspöknek „öfelsége iránt tanúsított különös és példás jóindulatáról”, midőn a „rebellis” katonaságot — a várvédő kurucságot — hathatósan arra buzdította, hogy Eger várát a császáriaknak minél gyorsabban adja át Másrészt pedig elhallgatta I. József császár 1711. március 6-án kelt kegyelmi diplomájának indokló részét, amelynek alapján a felségsértés vádjával illetett egri püspököt minden előbbi méltóságába és jószágába visszahelyezve rehabilitált [8]. Ezeknek az okmányoknak a közzététele és figyelembe vétele sok vonatkozásban módosítja Telekesy István egri püspöknek a Rákóczi-szabadságharcban játszott szerepéről alkotott véleményünket.

Ismeretes, hogy az egyetlen Rákóczi oldalán álló püspök, Telekesy István is mint hadifogoly került a kurucok közé. Az 1705 szeptemberében tartott szécsényi országgyűlésen a rendek nevében már az egri püspök üdvözölte a fejedelmet, ő mondotta az ország sátorában az ünnepélyes misét a fejedelem eskütétele előtt. Utána Pethes András címzetes püspök, egri káptalani nagyprépost felolvasta az eskümintát, a fejedelem pedig az egri püspök kezébe tette le az esküt. Rákóczi a senatus tagjai sorába felvette Telekesy István egri püspököt és Pethes András egri nagyprépost is [9]. Telekesy résztvett az 1707. május 31-én megnyílt ónodi országgyűlésen is. — mint írja — „nagy kitelenségéből” [10]. A rendek elhatározták, hogy a távollévő királypárti esztergomi érsek helyett az egri püspököt kérik meg az üdvözlő beszéd tartására. A püspök erre csak a harmadik üzenet után vállalkozott, de rögtönözve is igen szép beszédet tartott, amikor a fejedelem a szenátoroktól körülvéve megjelent az ország sátorában [11]. Az egyetlen Rákóczi oldalán álló (egri) püspök elsők között írta alá azt a végzést, amely az osztrák házat a magyar tróntól megfosztottnak nyilvánította. Telekesynek az ónodi gyűlésen tanúsított magatartására talán a legjellemzőbb magának a püspöknek az ország nádorához, Eszterházy Pálhoz intézett levele, későbbi folyamodványa. Ebben Telekesy többek között így ír: „... Én szegény megöregedett lelkipásztor ezelőtt hét esztendővel látván, hogy nemcsak az erdélyi, de a körülöttem lévő püspökségek ugymint váradi, váci, nitrai, sőt esztergomiak is nagyobb része lelkipásztorok, avagy püspökök nélkül vannak, hogy mindezek, a magam egri dioecesisemmel (püspökségemmel — Sz. I.) együtt, a ki 13 vármegyéből áll, lelki főpásztorok nélkül ne maradjanak, s a catholica religio (katolikus vallás — Sz. I.) sok esztendőig helyre sem állható fogyatkozásokban ne

essék, megszáván a Krisztus vérével megváltott és mind annyi püspökségi helyen az oltár s pásztor nélkül hagyott lelki juhoknak sokaságát. . . sokakban kéntelenítettem nem annyira velök egyet érteni, mint a reám és szegény alattam való egyházi és szerzetes fraterimre adózásban a kemény igát viselnem. . . Önóban nagy parancsolat alatt gyűlés hivatván compareálnom (megjelennem — Sz. I.) kellett nagy kitelenségemből; meg nem gondolván, hogy arra az átkozott detronizációra (trónfosztásra — Sz. I.) fakadjanak. . . én soha öfelsége kegyelmes urunk királyunk ellen nem tusakodtam, ellene fegyvert nem fogtam, s most is oly hive vagyok, mint annak előtte, hogy erre a tündéres földre csaknem erővel hoztak, melyről testimoniumot (bizonytságot — Sz. I.) is készek azon főtisztek (Heister, Croix, Viard és Wallis — Sz. I.) adni” [12].

I. József király az ónodi gyűlés trónfosztó határozata kimondása után XI. Kelemen pápához fordult és arra kérte, adjon az esztergomi érseknek felhatalmazást arra, hogy a szabadságharcához csatlakozott egyházi személyek ellen törvényesen eljárhasson. A pápa 1709. augusztus 17-én brevét bocsátott ki Keresztély Ágost primáshoz, amelyben meghagyta minden egyházi embernek, hogy azonnal álljon el Rákóczi ügye mellől. Büntetésül kilátásba helyezte a viselt méltóságtól és javadalomtól való megfosztást. Ez a magyarázata annak, hogy Telekesy István egri püspök az ónodi trónfosztás után egyenesen távortartotta magát mind Rákóczitól, mind a szabadságharc más hiveitől. Az 1708 november 22-én tartott sárospataki gyűlésen már meg sem jelent, ami nem kis feltűnést keltett. Az egri püspök ekkor már nemcsak maga igyekezett félrevonulni, hanem káptalanát és papságát is törekedett visszatartani a szabadságharctól [13].

Keresztély Ágost primás 1709 december 18-án kelt levelében a Rákóczi pártján álló és pozsonyi palotájában meg nem jelent papokat állásuktól és javadalmaiktól megfosztotta. Bár Telekesy később bebizonyította, hogy a maga hűségét még a pozsonyi ítélet előtt jelentette, az elmozdított papok között szerepelt ő is annak ellenére, hogy a rövid határidőre és betegségére való tekintettel nem tudott Pozsonyba utazni [14]. De Viard császári tiszt 1710 május 18-án Rozsnyóról kelt levelében írja, hogy Telekesynek Keresztély Ágost esztergomi érsekprimáshoz szóló levelét elküldte és mind az egri püspöknek, mind a káptalannak és az egész klérusnak ebben az ügyben előtte ismert ártatlanságát az érsek-primásnak előadta és figyelmébe ajánlotta [15].

Miután Telekesy István egri püspök elvesztette a szabadságharc kedvező kimenetelében való hitét, igyekezett „hűtlenségét” úgy jóvátenni, hogy érdemeket szerezzen a császáriak előtt. Az egri vár ostromát az első időben Cusani császári tábornok vezette. Gróf Wallis Ferenc császári ezredes bizonyáglevele szerint az egri püspök, midőn a császári csapatok Heves megye és Eger vára felé közeledtek, nemcsak Cusani tábornoknak, hanem neki is sietve állt rendelkezésére; szorgosan gondoskodott a császári hadak ellátásáról [16]. Cusani többször megkísérelte levél útján Perényi várparancsnokot és az őrséget rábírní a vár átadására. Ebben nagy segítségére volt Telekesy püspök is, aki — Wal-

lis császári ezredes bizonyságlevele szerint — a várparancsnokot és az őrséget titokban beküldött levelek útján arra buzdította, hogy minél előbb adják át a várat [17]. Perényi várparancsnoknak azonban utasítása volt Károlyitól, hogy az ellenséggel való bármiféle levelezés szigorúan tilos [18]. Mikor tehát egyes várbeliek először egy szerb kapitány, majd a városiak megbizásából Cusaninál jártak, s a visszatérő papok által hozott levelet mégis átvették, a várparancsnok felháborodva tiltakozott önkényes eljárásuk ellen, s a két levelet felbontatlanul félretette [19].

De közben a klérus kapitulációra felszólító agitációjával kapcsolatban bent a várban aggasztó tünetek mutatkoztak. A kapituláns ellenzék, mely Réthey Ferenc alezredes, a vár alparancsnoka vezetése alatt később teljesen urrá lett a várban, már az első napon felütötte fejét. Réthey alparancsnok, Csala Sándor egri hadbiztos és társaik szembeszegültek Ferényivel, s durva hangnemben követelték, hogy illő választ adjon Cusani leveleire, mert — úgymond — „bőrünkben áll” [20]. Perényi várparancsnok azonban ellenállt erőszakoskodásaiknak, s Cusani levelét, melyet szerzetesek hoztak fel a várba, felbontatlanul, a fejedelemhez és Károlyihoz írt saját leveleivel együtt átadta Pethő Ferenc főhadnagynak, aki eskü alatt kötelezte magát arra, hogy eljuttatja azokat a fejedelem kezébe. Pethő azonban „megszédülvén feje”, azokat egyenesen Cusanihoz vitte és csapatostól átpártolt az ellenséghez [21].

Perényinek tehát még az ostrom megindulása előtt egyetlen napon két árulást is meg kellett érnie; a városi hajdúkét, akik a klérus agitációjára álltak a császáriak oldalára, és Pethő Ferenc főhadnagyét. Ugyanakkor saját környezetében is kedvetlenséget, ingadozást és lázongásra való hajlamot tapasztalt. Kettős küzdelem előtt állott; egyrészt az ostromló császári katonasággal, másrészt, saját engedetlen embereivel kellett megküzdenie. Ezekután érthető, miért írt már az ostrom kezdetén „végső desperatiót (kétségbeesést — Sz . I.) ábrázoló” levelet a fejedelemnek [22]. Nem a vár eredménytelen felkérése után, október 25-én megkezdődött ostrom, vagy Cusani apró bombái nyugtalanították, hanem az említett áruló jelenségek, mint az esetleg meg nem akadályozható kapituláció előhírnökei. Azt kellett ugyanis tapasztalnia, hogy a katonák, különösen a hajdúk összesúgnak, tanakodnak és alkalomadtán szökdösnek a várból, sőt már a tiszték is gyanúsan kezdenek viselkedni, mióta Wallis az Egerbe menekült papok és Telekesy püspök segítségével, titkon árulásra csábította az őrséget.

Közben gróf Pálffy János, a magyarországi császári hadak fővezére, nagy erővel közeledett. A németek elfoglalták Ónodot, Szendrőt és Tállyát. Szerencsnél felverték a kurucokat, s a Patakon időző Eszterházy Antalt úgy megszalasztották, hogy a nemes ifjakkal és Rákóczi udvari katonaságával nyakra-főre menekült, még a Bodrog hidját is felszedette maga után. De Viard csapatai bevonultak Rákóczi őrizetlenül hagyott ősi várkastélyába, Patakra. Bercsényi azt írja Károlynak, hogy Egernek is nagy „bombája” lesz majd ez a hír [23].

Az egri vár körüli hadműveleteket bevezető háromnapos bombázás után beállott nyugalmat Perényi Miklós várparancsnok arra használta

fel, hogy a fejedelmet október 29-én útnak indított küldönc útján tájékoztassa a várbeli szomorú jelenségekről. Az ebben a megbízásban eljáró Scarbela hadnagy azonban kétkulacos magatartásával még csak be nyolította a helyzetet. Míg a fejedelem Perényinek a már említett „végső desperatiót ábrázoló” levelét olvasta, most a hadnagy úgy tájékoztatta, hogy nem is olyan sötét a helyzet, mint amilyennek a várparancsnok azt festi. Így aztán a fejedelem nem látott tisztán. „Isten tudja — írja Károlyinak — mint van azoknak dolgok” [24].

Mikor pedig Scarbela november 11-én visszaérkezett Egerbe, Perényi jelenlétében hangos szóval adta tudtára az összegyűlt tisztéknek és altisztéknek Rákóczi segítséggel biztató üzenetét, háta mögött meg esküdözött, hogy ő bizony ennek a hírére a fejedelmen kívül senkitől sem hallotta. Eppen hogy azt nem mondta, hogy az egész a fejedelem találta ki a védők megnyugtatójára. Természetes, hogy erre aztán legtöbbjüknek „elesett a szíve”. Scarbela tehát a fejedelmet hamis értesítésével félrevezette, a várbelieket pedig a valóság feltárással elcsüggesztette. Nem ok nélkül határozta el a fejedelem — bár már későn — a kapituláció küszöbén, hogy megtiltja az Egerből való — már Érsekújvárnál is károsnak tapasztalt — futárjárást, „mivel oly meguntatkozott embereket talál küldeni, akik csak rémitő híreket fognak bevinni” [25].

Cusani hadserege zömével november 6-án elvonult Eger alól Kecskemét felé és 10-én Wallis ezrede vette át az ostromot. Ugyanezen a napon érkezett Pálffy János gróf, mint a magyarországi hadak főparancsnoka Pestre, s már másnap levél útján felszólította Perényit, hogy késelem nélkül adja fel Eger várát [26]. Pálffy a várparancsnokhoz intézett eredménytelen felszólítás után erélyes támadásra határozta el magát. A várvédők tisztek fegyverszüneti kérését válasza sem méltatva, Hatvanból és másfelől is megerősítést, Budáról pedig nehéz lövegeket küldött Eger alá. Ezt megelőzően a császáriak csupán az ostromhoz való előkészületekkel, sánckészítéssel, löveg- és csoport-elhelyezésekkel voltak elfoglalva. A várat november közepére teljesen körülzárták, a védőket pedig minden külső összeköttetéstől és segítségtől elzárták. Az ellenség november 22-én aztán heves ostromhoz fogott [27]. Az ostrom megszakítás nélkül egy hétnél is tovább tartott. A császári csapatok a Budáról hozott négy mozsárból éjjel-nappal szakadatlanul ontották a várra a kétszázfontos bombákat. Bár az erős falakban ezek alig tehettek jelentősebb kárt, mégis katasztrófális bajnak váltak előidézőivé; a vízhiánynak. A heves bombázás nemcsak a kutakat tette tönkre, hanem az odavezető ereket és vízfolyásokat is eltömte. Még a védett kazamatákban lévő két kút is annyira kiapadt, hogy csak alig két arasznyi sárral elegyes víz maradt bennük [28].

Perényinek egy Arndt Ádám nevű főstrázsamestere még október elején kiszökött a várból és felvilágosította az ellenséget, hol lehetne a vizet elvezetni. Míg tehát a rendes kutakat a németek jól irányított bombákkal pusztították el, a kazamaták víztartályainak kiapasztásáról a szökevény útmutatásai alapján az azokat ellátó Eger-patak folyásának elvezetésével s elrekesztésével gondoskodtak [29]. A kiszökött fő-

strázsamester mutatta meg azt is a labancoknak, melyik a legalkalmasabb hely aknák ásására. November 24-én a németek hozzá is fogtak a város felőli kapu alatt három akna készítéséhez, s egyidejűleg közvetlenül a vár körül is sáncokat vontak. Amint Perényi várparancsnok észrevette az ellenség földmunkálatait, rájuk gyújtotta a házakat, s a várvédőkkel azonnal ellenaknát kezdett ásatni. De csakhamar félbe kellett hagyniuk az ásást, mert nem álltak rendelkezésre hozzáértő emberek.

Az aknakészítés hírére tovább fokozódott Réthey alparancsnok és a vele egy húron pendülő tisztek erőszakos, durva fellépése, s a várbeli hajdúk rémülete és engedetlensége. A főkolompós Réthey egyik durva kifakadása alkalmával Rákóczit, Bercsényit hazugnak nevezte, akik csak ámtíják őket az orosz segítséggel. A leghevesebb ostrom napjaiban az ellenség nyílvevesszőkkel röpített cédulákat a várba, melyekkel jutalom ígéretével bujtogatta az őrséget a várparancsnok elfogására. Ekkor már mind a tisztek, mind pedig a hajdúk nagyobb része Réthey alparancsnok oldalán állottak. Perényi — Réthey szerint — igazán már csak ebeknek parancsolt. „Semmit sem tartok Nagyságodtul” — vágta Perényi szemébe alparancsnoka.

Perényi Miklós várparancsnok végülis beadta derekát a kapitulációnak előtt. November 29-én, azon a napon, amikor a még mit sem sejtő fejedelem Perényihez szokatlanul kemény hangú levelet intézett, az egri várbástyákon felhangzott a megadás jele. A kapituláció előkészítésében és végrehajtásában Réthey alparancsnok és társai voltak a szóvivők. Wallis a kurucok magyarul írt kapitulációs pontjait a száműzetésükből visszatért jezsuiták által fordíttatta latinra. A Wallis által kikötött pontok (fegyveres kivonulás, kíséret, az ingóságokra és ingatlanokra vonatkozó határozatok, az amnesztia ügye stb.) lényegileg megegyeznek Érsekújvár kapitulációs pontjaival.

A vár átadását és a kivonulás napját december 7—8-ára tehetjük. Réthey alparancsnok zászlók alatt, dobpergés mellett vitte a „császár hűségére” a vele tartó magasabb rangú tiszteket és a hajdúkat. Perényi pedig mintegy száz lefegyverzett hűséges hajdúval és kilenc kisebb-rangú tiszttel elindult a fejedelemhez. Rákóczinak másnap, hogy Munkácsról elindult, december 6-án Vámosatyára hozták meg Eger elestének hírért, mégpedig abban a formában, ahogy Emlékirataiban olvashatjuk: „... azt a kellemetlen hírt kaptam, hogy lovashadtest érkezett Eger alá, megadásra szólította fel a várat, az odamenekült kanonokok megvesztegették az alparancsnokot és az odavaló tiszteket és megadásra kényszerítették báró Pirinyi brigadérost” [31].

A hír igen levette a fejedelmet, s még aznap megírta Bercsényinek és Károlynak is [32]. Arról, hogy a kapitulációban a „várba menekült” kanonokok is közrejátszottak volna, Rákóczi Emlékiratain kívül sehol másutt nem történik említés. E híresztelésre valószínűleg az adhatott okot, hogy az ostrom kezdetén az egri lakosok képviselőiben — Telekesy István egri püspökkel az élükön — papok tárgyaltak az ellenséggel és intézték a hódolást, s hogy Cusani is részben őket használta fel a Perényihez intézett felszólításai közvetítésére. De arról már mélyen

hallgatott a polgári és klerikális történetírás, hogy Telekesy püspöknek milyen kiemelkedő szerepe volt az egri vár feladásában. I. József császár 1711 március 6-án kelt kegyelmi diplomája, amelyben Telekesy Istvánt visszahelyezi minden előbbi méltóságába és javadalmába, többek között kiemeli a püspöknek azt az „érdemét” is a császár szolgálataiban, hogy az egri vár állapotáról és az őrség helyzetéről információkkal szolgált és hogy hathatósan közreműködött a vár feladásában is [33]. Ha a várban nem is tartózkodtak az ostrom idején kanonokok, ez a tény egyáltalán nem menti az Eger városában meghúzódó klerikális reakció hazafiatlan magatartását.

Eger város kapitulációjának okát abban a minden reményt feladó általános demoralizációban kereshetjük, amely a szabadságharc belső ellentmondásainak kiéleződéséből, a klerikális reakció aknamunkájából és — döntő módon — a nemzetközi erőviszonyok kedvezőtlen alakulásából szervesen következett. A szabadságharc bukásával a döntő akadály is elhárult a Habsburg gyarmati rendszer megvalósulása elől. Az egri püspökségből elmozdított Telekesy István helyett I. József király a kalocsai érsekké kinevezett váradi püspököt, Csáky Imrét emelte a püspökségre. Ez nagyon megtörte a 78 éves főpásztort, s kérésre fogta a dolgot a királynál. Elismerte, hogy „rosszat” tett, hogy „vétkezett” és bocsánatért, méltóságaiba való visszahelyezésért esedezett. Végül is a szabadságharc bukása után, Telekesyt egyházi bíróság elé állították „kuruckodásáért”, a bíróság felmentette, mert bebizonyosodott, hogy sem a pápának, sem a császárnak nem okozott semmi kárt. A pápai udvar Telekesynek az egri püspökségtől való megfosztását érvénytelennek nyilvánította és I. József császár 1711 március 6-án kelt kegyelmi diplomájával (mandatum regium) visszahelyezte méltóságába [34].

A katolikus egyház hű segítőként szegődött az uralkodóházhoz és az uralkodó osztályhoz a kizsákmányolás és idegen elnyomás ellen küzdő népi tömegek fékentartásában.

I R O D A L O M :

- [1] Archivum Rákócianum, II. 342—343. l. — 1708 szept. 24.
 [2] Archivum Rákócianum, II. 470., V. 248. l., Komáromy András: Perényi Miklós egri várparancsnok, Hadtörténelmi Közlemények, 1915, 132. l., Perényi Miklós Perényi Ferenc báró és Kornis Krisztina fia. A szabadságharc kezdetén a kurucok elől nagyszőlősi birtokáról Huszt várába menekült, a vár elfoglalása után állott Rákóczi hűségére. A fejedelem gyalogos kapitánnyá, majd brigadéroszá nevezte ki. Perényi 1709 ápr. 22-től a vár 1710 decemberében történt feladásáig Eger parancsnoka volt. V. ö. *Esze Tamás*: Kuruc vitézek folyamodványai 1703—1710, Bp., 1955. 394. l.
 [3] *Czobor Alfréd*: Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez, Hadtörténelmi Közlemények, 1929, 464—465. l., Komáromy, Perényi Miklós 157. l., *Heckenast Gusztáv*: A Rákóczi szabadságharc, Bp., 1953. 117. l.
 [4] Szederkényi Nándor: Heves vármegye története, IV. köt. Eger, 1893, 126. l.
 [5] Komáromy, Perényi Miklós 498. l.
 [6] Archivum Rákócianum, III. 187. l., Komáromy, Perényi Miklós 499. l.
 [7] *Czobor*, Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez 470. l.
 [8] *Pázmán Alajos*: Telekesy István és az egri papnövelde. Emlékkönyv Kis-Apponyi Bartakovics Béla egri érsek aranymiséjének ünnepére, Eger, 1865.

- 113., 215. l., *Leskó József*: Adatok az egeri egyházmegye történelméhez, IV. köt. Eger 1908. 485. l., Gróf Wallis Ferencz cs. ezredes bizonyítja, hogy Telekesy a maga hűségét még a pozsonyi ítélet előtt jelentette.
- [9] *Márki Sándor*: II. Rákóczi Ferenc, Bp. 1907. I. köt. 443. l., U. o. II. köt., Bp., 1810, 107—108. l., *Csanády László*: Telekesy István, Eger, 1912, 91. l.
- [16] Balássy Ferenc: Adatok Telekesy István egeri püspök életrajzához, Magyar Sion, II. évf. Esztergom, 1864, 404. l.
- [11] Márki, II. Rákóczi Ferenc, II. köt. 5—6. l., *Aldásy Antal*: Az 1707. évi ónodi országgyűlés története, Századok, 1895, 631. l.
- [12] Balássy, Adatok 404. l., Leskó, Adatok, IV. 486—490. l.
- [13] Csanády, Telekesy 108—111. l.
- [14] Leskó, Adatok, IV. 485—486. l., Egeri érs. lt. Acta intraneorum, rakt. sz. 157. Nr. 944. Acta Tempore Installationis D. Exc. Emerici Csáky Archi-Episcopi Colocensis in Episcopatum Agriensem vivente adhuc D. Steph. Telekesy. Nr. 18.
- [15] Egeri érs. lt. Acta intraneorum, rakt. sz. 157. Nr. 944. Acta Tempore Installationis D. Exc. Emerici Csáky Archi-Episcopi Colocensis in Episcopatum Agriensem vivente adhuc D. Steph. Telekesy. Nr. 2.
- [16] U. o. Nr. 18.
- [17] U. o. Nr. 18. „... hostilem Commendantem et Garnizon per suas oculte transmissas Literat am efficaciter exhortatus sit, ut considerando Hajdones qua subditi erga Illustrissimum et Reverendissimum Dominum suum debite exhibendam submissionem, se citius tradare, et arcem Agriensem nobis cedere haud icrimidaverint”.
- [18] Archivum Rákócziánium, III. 314. l.
- [19] Czobor, Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez 467—468. l.
- [20] Archivum Rákócziánium, III. 314. l., Czobor, Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez 467—468. l.
- [21] Czobor, Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez 468—469. l.
- [22] Archivum Rákócziánium, III. 189. l.
- [23] Komáromy, Perényi Miklós 501—502. l., Thaly, Rákóczi Tár, II. köt. 363—364.
- [24] Archivum Rákócziánium, III. 189. l.
- [25] Archivum Rákócziánium, III. 203. l.
- [26] Márki, II. Rákóczi Ferenc, III. köt. 138. l., Komáromy, Perényi Miklós 504—506. l., Archivum Rákócziánium, III. 203., 314. l.
- [27] Archivum Rákócziánium, III. 205. l., Czobor, Új adatok Eger várának 1710-i történetéhez 472—473. l.
- [28] Archivum Rákócziánium, III. 207. l.
- [29] U. o.
- [30] Archivum Rákócziánium, III. 206. l., Komáromy, Perényi Miklós 514. l.
- [31] Rákóczi Ferenc Emlékiratai. Ford.: Vas István. Révai kiadás, Bp. é. n. 203. l., Archivum Rákócziánium, III. 204., 314—319. l.
- [32] Archivum Rákócziánium, III. 205—207. l.
- [33] Egeri érs. lt. Acta intraneorum, rakt. sz. 157. Nr. 144. Acta Tempore Installationis D. Exc. Emerici Csáky Archi-Episcopi Colocensis in Episcopatum Agriensem vivente adhuc D. Steph. Telekesy, Nr. 23. „...Gloriosis demum Armis nostris appropinquantibus, apud Duces eorum, ac Generales nostros, mature semet insinuassee, et multifarias respectu suae devotionis ac fidelitatis, erga Majestatem nostram debitae declarationes fecisse, omnemque proptitudinem, sedulumque in promovendo servitio nostro, et procuranda Annona, aliisque requisitis adhubuisse, de constitutione Fortalitii Agriensis, et Statu Praesidii, genuinas Informationes subministrassee, ac ad deditioem etiam eiusdem Fortalitii cooperatum fuisse, fidedignas Attestatorias coram nobis in specie productas remonstrasset...”
- [34] U. o., V. ö.: Csanády, Telekesy István 130—131. l.